

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

кафедра кібербезпеки та DATA-технологій, факультет № 6

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Правові засади кібербезпеки»
вибіркових компонент
освітньої програми першого рівня вищої освіти

**125 Кібербезпека та захист інформації (безпека інформаційних та
комунікаційних систем)**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з технічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кібербезпеки та DATA-технологій (*протокол від 15.08.2023 № 8*)

Розробник:

Доцент кафедри кібербезпеки та DATA-технологій, к.ю.н., професор
Манжай О.В.

Рецензенти:

Тулупов В.В., доцент кафедри кібербезпеки та DATA-технологій факультету
№ 6 Харківського національного університету внутрішніх справ к.т.н., доцент;

Павликівський В.І., перший проректор Харківського університету, д.ю.н.,
професор

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 7	12 Інформаційні технології 125 Кібербезпека та захист інформації бакалавр	Навчальний курс 4 Семестр 7 Види підсумкового контролю: - залік.
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 30; Семінарські заняття – 30; Самостійна робота – 60; Індивідуальні завдання: Реферати – 1		Лекції – 8; Семінарські заняття – 12; Самостійна робота – 100; Індивідуальні завдання: Реферати – 1

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Правові засади кібербезпеки» є засвоєння студентами теоретичних основ, принципів, та конкретних нормативно-правових актів у сфері захисту інформації з метою їх застосування в службовій діяльності.

Завданнями вивчення дисципліни «Правові засади кібербезпеки» є дослідження юридично-значущих ознак інформації, структури та механізму забезпечення інформаційної безпеки держави, захисту окремих об'єктів інтелектуальної власності, режиму роботи з видовою інформацією, безпеки електронного документообігу.

Міждисциплінарні зв'язки: «Безпека інформаційних та комунікаційних систем», «Правознавство».

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні положення та терміни що закріплені у нормативно-правових актах та стосуються захисту інформації;
- основну нормативно-правову базу захисту інформації;
- законодавчо закріплені види інформації, та правові засади її захисту;
- особливості правового захисту інформації в системі Національної поліції України;

вміти:

- систематизувати законодавчу базу відповідно до напрямів захисту;

- визначати вид інформації і відповідні методи її захисту, спираючись на чинну нормативно-правову базу;
- складати юридичні документи, щодо стосуються захисту різних видів інформації;
- оцінювати внутрішні документи в сфері захисту інформації на відповідність діючому законодавству;
- визначати гриф обмеження доступу для носіїв інформації з обмеженим доступом;

бути ознайомленими

- з поширеними методами порушення існуючого законодавства, щодо захисту інформації.

Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі забезпечення інформаційних технологій (кібербезпека), що передбачає ідентифікацію та використання інформації для прийняття рішень	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК.1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
	ЗК.2	Знання та розуміння предметної області та глибокого професії
	ЗК.4	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми за професійним спрямуванням
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)	ФК.1	Здатність застосовувати нормативно-правову базу, а також державні та міжнародні вимоги, практики і стандарти з метою здійснення професійної діяльності в галузі інформаційної та/або кібербезпеки
	ФК.8	Здатність здійснювати процедури управління інцидентами, проводити розслідування, надавати їм оцінку

Програмні результати навчання:

Програмні результати навчання дисципліни:	
ПРН 3	використовувати результати самостійного пошуку, аналізу та синтезу інформації з різних джерел щодо ефективного розв'язання спеціалізованих задач професійної діяльності
ПРН 4	аналізувати, аргументувати, приймати рішення при розв'язанні складних спеціалізованих задач та практичних проблем у професійній діяльності, які характеризуються комплексністю та неповною визначеністю умов, відповідати за прийняті рішення
ПРН 7	діяти на основі законодавчої та нормативно-правової бази України та вимог відповідних стандартів, у тому числі міжнародних в галузі інформаційної та/або кібербезпеки

ПРН 8	готувати пропозиції до нормативних актів щодо забезпечення інформаційної та/або кібербезпеки
ПРН 9	впроваджувати процеси, що базуються на національних та міжнародних стандартах, виявлення, ідентифікації, аналізу та реагування на інциденти інформаційної та/або кібербезпеки
ПРН 43	застосовувати національні та міжнародні регулюючі акти у сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки для розслідування інцидентів
ПРН 44	вирішувати задачі забезпечення безперервності бізнес-процесів організації на основі теорії ризиків та встановленої системи управління інформаційною безпекою, згідно з вітчизняними та міжнародними вимогами та стандартами
ПРН 54	усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ПРН 55	здійснювати поліцейську діяльність із забезпечення охорони прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки і порядку

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. Інформація як об'єкт правового захисту

Поняття інформації. Класифікація інформації. Право на інформацію.

ТЕМА № 2. Структура та засади правового забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки України

Поняття інформаційної безпеки. Інформаційна війна. Захист України від негативного інформаційного впливу. Кібергігієна.

ТЕМА № 3. Правові засади захисту інтелектуальної власності

Об'єкти інтелектуальної власності. Характеристика окремих об'єктів промислової власності. Авторське та суміжне право.

ТЕМА № 4. Захист відкритої інформації в Україні

Концептуальні питання захисту відкритої інформації. Публічна інформація. Порядок створення комплексної системи захисту відкритої інформації.

ТЕМА № 5. Правові засади захисту інформації з обмеженим доступом, що не належить до державної таємниці

Захист конфіденційної та службової інформації. Захист інформації про особу.

ТЕМА № 6. Особливості правового регулювання захисту державної таємниці в Україні та за її межами

Захист державної таємниці в Україні. Зарубіжний досвід захисту державної таємниці та службової інформації.

ТЕМА № 7. Захист електронного документообігу в Україні

Правове регулювання електронного документообігу в Україні.

Організаційна структура забезпечення використання електронного підпису.
Загальний порядок накладання та перевірки електронного підпису.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 7							
Тема № 1 Інформація як об'єкт правового захисту	16	4	4			8	Залік
Тема № 2 Структура та засади правового забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки України	16	4	4			8	
Тема № 3 Правові засади захисту інтелектуальної власності	16	4	4			8	
Тема № 4 Захист відкритої інформації в Україні	16	4	4			8	
Тема № 5 Правові засади захисту інформації з обмеженим доступом, що не належить до державної таємниці	16	4	4			8	
Тема № 6 Особливості правового регулювання захисту державної таємниці в Україні та за її межами	22	6	6			10	
Тема № 7 Захист електронного документообігу в Україні	18	4	4			10	
Всього за семестр № 7:	120	30	30			60	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 7							
Тема № 1 Інформація як об'єкт правового захисту	12	2				10	Залік
Тема № 2 Структура та засади правового забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки України	18		2			16	
Тема № 3 Правові засади захисту інтелектуальної власності	12		2			10	
Тема № 4 Захист відкритої інформації в Україні	18		2			16	
Тема № 5 Правові засади захисту інформації з обмеженим доступом, що не належить до державної таємниці	20	2	2			16	
Тема № 6 Особливості правового регулювання захисту державної таємниці в Україні та за її межами	20	2	2			16	
Тема № 7 Захист електронного документообігу в Україні	20	2	2			16	
Всього за семестр № 7:	120	30	30			60	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Завдання що виносяться на самостійну роботу курсанта (студента, слухача)		Література
Тема № 1 Інформація як об'єкт правового захисту		
Опрацювати лекцію № 1. Оволодіти уміннями визначати вид інформації і відповідні правові методи її захисту. Оволодіти уміннями захисту інформаційних прав особи		10, 22, 24, 25, 27, 46, 55, 60
Тема № 2 Структура та засади правового забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки України		
Опрацювати лекцію № 2. Оволодіти уміннями запровадження правових механізмів протидії інформаційній війні		9, 15, 18, 21, 24, 26, 32, 39, 45, 60
Тема № 3 Правові засади захисту інтелектуальної власності		

Опрацювати лекцію № 3. Оволодіти уміннями скласти документи щодо захисту промислової власності, захисту авторських та суміжних прав, оцінювати правильність їх складання	20, 22, 24, 53, 60
Тема № 4 Захист відкритої інформації в Україні	
Опрацювати лекцію № 4. Пояснювати механізми захисту відкритої інформації. Навчитися проектувати комплексну систему захисту відкритої інформації.	12, 19, 24, 29-31, 34, 48, 51, 52, 55, 59, 60
Тема № 5 Правові засади захисту інформації з обмеженим доступом, що не належить до державної таємниці	
Опрацювати лекцію № 5. Пояснювати механізми захисту окремих видів інформації з обмеженим доступом. Оволодіти уміннями визначати гриф обмеження доступу для носіїв інформації з обмеженим доступом.	17, 20, 24, 35, 60
Тема № 6 Особливості правового регулювання захисту державної таємниці в Україні та за її межами	
Опрацювати лекцію № 6. Пояснювати механізми захисту різних видів таємниць, передбачених законодавством України. Оволодіти уміннями визначати гриф обмеження доступу для носіїв інформації з обмеженим доступом.	1-8, 14, 20, 24, 28, 36-38, 40-43, 47, 49, 50, 54, 58
Тема № 7 Захист електронного документообігу в Україні	
Опрацювати лекцію № 7. Оволодіти уміннями ведення електронного документообігу	13, 24, 56, 60

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Юридично-значущі ознаки інформації.
2. Інформаційні війни у сучасному світі.
3. Захист службової інформації за законодавством України.
4. Роль правоохоронних органів у забезпеченні інформаційної безпеки держави.
5. Алгоритми накладання електронного підпису.
6. Службові розслідування порушення режиму секретності.

5.1.2. Теми наукових робіт

1. Досвід ФРН щодо захисту інформації з обмеженим доступом.
2. Досвід США щодо захисту інформації з обмеженим доступом.
3. Досвід Іспанії щодо захисту інформації з обмеженим доступом.
4. Досвід Великобританії щодо захисту інформації з обмеженим доступом.
5. Досвід КНР щодо захисту інформації з обмеженим доступом.

6. Методи навчання

Лекції із застосуванням мультимедійного проектора; семінарські заняття: моделювання ситуативних задач, дебати, тренінги, рольові та ігрові заняття, розв'язання задач тощо.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Універсальне поняття інформації, інформація як об'єкт правовідносин, інформаційні ресурси та процеси.
2. Юридично значущі ознаки інформації. Поняття «документ».
3. Класифікація носіїв інформації.
4. Нормативно-правова база захисту інформації.
5. Розгорнута класифікація інформації за порядком доступу.
6. Загальні питання права на інформацію.
7. Доступ до правової інформації.
8. Історія становлення системи національної безпеки України.
9. Складові частини національної безпеки України.
10. Дайте визначення поняття «інформаційна безпека».
11. Основні елементи організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки України.
12. Основні пріоритети державної політики в інформаційній сфері щодо забезпечення інформаційної безпеки.
13. Поняття інформаційної війни.
14. Форми та мета ведення інформаційної війни.
15. Відмінні риси інформаційної війни.
16. Інформаційна безпека індивідуальної, групової і суспільної свідомості в сфері комерційної реклами.
17. Інформаційна безпека індивідуальної, групової і суспільної свідомості від впливу відео-, аудіо- і друкованих творів, комп'ютерних програм та ігор тощо.
18. Інформаційна безпека громадян як суб'єктів політичного процесу.
19. Об'єкти права інтелектуальної власності, визначені міжнародними конвенціями.
20. Об'єкти права інтелектуальної власності, визначені законодавством України.
21. Винахід та корисна модель.
22. Знаки для товарів і послуг, промисловий зразок.
23. Структура особистих немайнових прав автора.
24. Класифікація майнових прав автора.
25. Випадки вільного використання творів.
26. Окремі випадки вільного відтворення твору. Авторські договори.
27. Нормативно-правова база захисту відкритої інформації.
28. Комплексна система захисту відкритої інформації.
29. Види робіт, які здійснюються в межах технічного захисту інформації.
30. Захисту відкритої інформації, важливої для особи та суспільства.
31. Послідовність дій власника (розпорядника) інформаційно-телекомунікаційної системи із організації розробки комплексної системи захисту інформації.

32. Обсяг послуг виконавця із розробки комплексної системи захисту інформації.

33. Підтвердження якості створеної комплексної системи захисту інформації.

34. Контроль за функціонуванням комплексної системи захисту інформації.

35. Нормативно-правова база захисту державної таємниці.

36. Компетенція органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці.

37. Спеціальний суб'єкт, який здійснює віднесення інформації до державної таємниці.

38. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, та документи, які складаються на його основі.

39. Реквізити матеріальних носіїв інформації, що містять державну таємницю та ступені секретності.

40. Завдання РСО.

41. Допуск до державної таємниці.

42. Доступ до державної таємниці.

43. Обов'язки громадянина, якому надано допуск до державної таємниці.

44. Компенсація за роботу в умовах режимних обмежень.

45. Відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю.

46. Досвід США щодо правового регулювання захисту державної таємниці.

47. Досвід Великої Британії та ФРН щодо правового регулювання захисту державної таємниці.

48. Досвід КНР щодо правового регулювання захисту державної таємниці.

49. Електронний документ та електронний документообіг.

50. Цілі державного регулювання у сфері електронного документообігу.

51. Електронний підпис.

52. Види та визначення ключів в сфері застосування електронних підписів.

53. Організаційна структура накладання та перевірки електронного підпису.

54. Взаємодія суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг.

55. Особливості електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності.

56. Приблизна модель накладання електронного підпису.

57. Приблизна модель перевірки електронного підпису.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контролю.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр}}{2} + \frac{\text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) / 2 \right) * 10$$

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (*робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, виконати практичне завдання тощо	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
			Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
8	80-84			
7	75 – 79			
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
5	65-69			
4	60-64			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , але прогалини не несуть істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
2	21-40			
1	1–20			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
2	21-40			
1	1–20			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
2	21-40			
1	1–20			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.
2	21-40			
1	1–20			

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Манжай О. В., Манжай І. А. Правові засади захисту інформації: підручник / вид. друге, переробл. та доповн. Харків : Промарт, 2020. 162 с. з іл. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/4315>.

2. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: наук.-практ. посіб. Київ: К.І.С., 2021. 160 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-pers-data-protect-2021-web/1680a37a69>.

Допоміжна

3. Criminal Law of the People's Republic of China. URL: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crimelaw/t209043.htm> (дата звернення: 17.03.2022).

4. Executive Order 13526 Classified National Security Information, December 29, 2009 URL: <http://edocket.access.gpo.gov/2010/pdf/E9-31418.pdf> (дата звернення: 17.03.2021).

5. German criminal code. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/ (дата звернення: 17.03.2022).

6. Instruction sheet on the Handling of Protectively Marked Information Classified VS-NUR FÜR DEN DIENSTGEBRAUCH (RESTRICTED). URL: https://www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/BSI/Sicherheitsberatung/VS-MerkblattEnglisch_pdf.pdf?__blob=publicationFile (дата звернення: 17.03.2022).

7. Law of the People's Republic of China on Guarding State Secrets (2010 Revision) URL: <http://en.pkulaw.cn/display.aspx?id=8039&lib=law&SearchKeyword=&SearchCKeyword=> (дата звернення: 17.03.2022).

8. Osepashvili D. New Media and Russian-Georgian August 2008 War. *Journalism and Mass Communication*. 2014. Vol. 4, No. 6. P. 360-366.

9. State Secrets China's Legal Labyrinth. URL: <http://www.lapres.net/statesecrets.pdf> (дата звернення: 17.03.2022).

10. Деякі питання ліцензування господарської діяльності з надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису) та технічного захисту інформації за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України № 821 від 16.11.2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 93, стор. 39, стаття 3033.

11. Етапи побудови КСЗІ. URL: <http://altersign.com.ua/korysna-informacija/pobudova-kszi/etapy-pobudovy-kszi> (дата звернення: 17.03.2022).

12. Закон «Про електронні довірчі послуги»: що це означає для замовника та постачальника. URL: <https://education.zakupki.prom.ua/zakon-pro-elektronni-dovirchi-poslugi-shho-tse-oznachaye-dlya-zamovnika-ta-postachalnika/> (дата звернення: 19.03.2022).

13. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України № 383 від 23.12.2020 ; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2021. № 7 (29.01.2021). ст. 482.
14. Іванцова А. Інтернет-тролі на службі в олігархів та політиків. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27042051.html> (дата звернення: 15.03.2021).
15. Кондратюк М. О. Інформаційна війна та роль мас-медіа в міжнародних конфліктах. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 41. С. 108-113.
16. Концепція технічного захисту інформації в Україні: постанова Кабінету Міністрів України № 1126 від 8.10.1997 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1126-97-%D0%BF> (дата звернення: 12.07.2021).
17. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2001. № 17 (18.04.2001). ст. 432.
18. Леонтева, Л. Інформаційна війна в епоху глобалізації URL: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2000/sem13-04.htm> (дата звернення: 13.03.2022).
19. Манжай О. В. Косминя А. П. Аналіз системи охорони державної таємниці в Китайській Народній Республіці. *Право і безпека*. 2014. № 4 (51). С. 38-42.
20. Манжай О. В. Правові засади захисту інформації: навчальний-посібник. Харків : Ніка Нова, 2014. 104 с. з іл.
21. НД 1.4-001-2000. Типове положення про службу захисту інформації в автоматизованій системі. URL: <http://dstszi.kmu.gov.ua/dstszi/doccatalog/document?id=106341> (дата звернення: 17.03.2022).
22. НД ТЗІ 3.7-001-99. Методичні вказівки щодо розробки технічного завдання на створення комплексної системи захисту інформації в автоматизованій системі. URL: <http://dstszi.kmu.gov.ua/dstszi/doccatalog/document?id=106349> (дата звернення: 17.03.2022).
23. НД ТЗІ 3.7-003-05. Порядок проведення робіт зі створення комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційній системі. URL: <http://dstszi.kmu.gov.ua/dstszi/doccatalog/document?id=106350> (дата звернення: 17.03.2022).
24. Носов В.В., Манжай О. В. Окремі аспекти протидії інформаційній війні в Україні. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2015. № 1(29). С. 26-29.
25. Носов В. В., Манжай І. А. Організаційно-практичні аспекти побудови комплексної системи захисту інформації для системи з інформацією, що публікується в глобальній мережі. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2017. № 2(34). С. 56-68.
26. Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць, затверджений Указом Президента

України від 19.05.2020 № 190/2020; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2020. № 42 (02.06.2020). ст. 1359.

27. Перелік суб'єктів господарювання, що мають ліцензії на провадження господарської діяльності з надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису) та технічного захисту інформації, за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/licensees> (дата звернення: 19.08.2021).

28. Побудова Комплексних Систем Захисту Інформації (КСЗІ). URL: <http://www.iqusion.com/ua/produkti-i-servisi/zakhist-informatsiji/120-kszi.html> (дата звернення: 12.07.2017).

29. Пода Т. А. Інформаційна війна як стратегія формування політичної свідомості(соціально-філософський аналіз). *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер. : Філософія. Культурологія. 2014. № 1. С. 67-70.

30. Податковий кодекс України від 02.12.2010; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2010. № 23 (23.12.2010). ст. 543.

31. Положення про види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 № 414 ; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2008. № 58 (15.08.2008). ст. 1957.

32. Положення про порядок підготовки документів щодо надання доступу до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства, затверджене указом Президента України від 17.07.2006 № 621/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 29 (02.08.2006). ст. 2083.

33. Порядок отримання спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/171> (дата звернення: 17.03.2022).

34. Порядок оцінки стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних, та інформаційно-телекомунікаційних системах: наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України № 660 від 02.12.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0090-15> (дата звернення: 17.03.2022).

35. Правила забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах: постанова Кабінету Міністрів України № 373 від 29.03.06; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2006. № 13 (12.04.2006), стор. 164, стаття 878.

36. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23.12.1993; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 1993. № 12 (01.03.1993). ст. 234.

37. Про державну таємницю: закон України від 21.01.1994 ; [із змінами і доповненнями]. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16 (19.04.1994). стор. 422. ст. 93.

38. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13.01.2011; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2011. № 10 (18.02.2011), стор. 29, стаття 446.

39. Про електронні довірчі послуги: закон України від 05.10.2017. *Офіційний вісник України*. 2017. № 91 (21.11.2017). ст. 2764.

40. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22.05.2003 ; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2003. № 25 (04.07.2003). ст. 1174.

41. Про затвердження зобов'язання громадянина України у зв'язку з допуском до державної таємниці та анкети для оформлення допуску до державної таємниці: наказ Служби безпеки України від 18.07.2001 № 190. *Офіційний вісник України*. 2001. № 35 (14.09.2001). ст. 1655.

42. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: закон України від 05.07.1994; [із змінами і доповненнями]. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31 (02.08.1994). ст. 286.

43. Про захист персональних даних: закон України від 01.06.2010; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2010. № 49 (09.07.2010), стор. 199, стаття 1604.

44. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 р.; [із змінами і доповненнями]. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48 (01.12.1992). ст. 650.

45. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: закон України від 15.12.1993; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 1993. № 12 (01.03.1993). ст. 204.

46. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: указ Президента України від 10.06.1997 р.; [із змінами і доповненнями] // Урядовий кур'єр. 1997. № 107–108 (14.06.1997).

47. Про Регламент Верховної Ради України : закон України від 10.02.2010 р.; [із змінами і доповненнями]. *Офіційний вісник України*. 2010. № 12 (01.03.2010). ст. 565.

48. Про Центральний засвідчувальний орган. URL: <https://czo.gov.ua/> (дата звернення: 19.03.2021).

49. Саприкін О. Інформаційна експансія, інформаційна війна та інформаційна атака у засобах масової інформації на прикладі Євро-2012. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 1. С. 40-43.

50. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.

51. Смольц С. П. Інформаційна війна як чинник формування суспільного буття. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. № 3. С. 70-74.

52. Степаненко В. АУБ: Тепер кожен має можливість засвідчувати електронні документи своїм власним цифровим підписом. URL:

http://www.uabanker.net/daily/2006/01/011806_1430.shtml (дата звернення: 17.03.2022).

53. Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, затверджена Постановою Кабінету міністрів України від 19.10.2016 № 736. *Офіційний вісник України*. 2016. № 85 (04.11.2016), стор. 102, стаття 2783.

54. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних: наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14. *Баланс*. 2014, № 19, С. 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14#n11.

55. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 04.05.2016. L 119. С. 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

56. rada.gov.ua

57. Щодо захисту персональних даних в умовах воєнного стану. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/Воєнний%20стан/Захист%20персональних%20даних/Захист%20персональних%20даних%20в%20умовах%20воєнного%20стану.pdf>.